

ДОСИЕ

С ВТОРИЧНИ ДАННИ И ИЗТОЧНИЦИ ЗА БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА СЛЕД 1989 Г.: ГЛОБАЛИЗАЦИОННИ ПРОЦЕСИ, ОРГАНИЗАЦИОННИ И СТРУКТУРНИ ПРОБЛЕМИ¹

1. Предмет, цел и обхват на досието

Настоящото досие е изготвено в рамките на Работен пакет 1, Дейност 1.3. „Проучване и систематизиране на данни и източници“. Неговата основна цел е да обедини, систематизира и представи в аналитично подреден вид основните вторични данни и източници, използвани за изследване на българските общности зад граница след 1989 г., като акцентът е поставен върху влиянието на глобализационните процеси, организационните форми на диаспората, структурните затруднения пред нея и механизмите за съхраняване на културната идентичност. В този смисъл досието е замислено не като формален опис на използвана литература, а като работен и аналитичен инструмент, който събира на едно място различни по характер сведения – историографски, статистически, институционални и аналитични –

¹ Настоящият документ е реализиран в изпълнение на РП 1, дейност 1.3. „Проучване и систематизиране на данни и източници“, по проект „Българските общности зад граница след 1989 г.: Завръщане към корените“ Договор № КП-06-Н90/3 от 10.12.2024 г.

и ги подрежда така, че да бъдат използвани за следващите етапи на проекта (OECD, 2025; НСИ, 2024; Министерски съвет, 2023).

Досието обединява няколко основни групи материали. На първо място, това са аналитични и историографски разработки, подготвени в рамките на самия проект и насочени към изясняване на научната картина за българската диаспора след 1989 г. На второ място, тук се включват вече публикувани научни текстове на членове на изследователския екип, които изпълняват функцията на първична научна апробация на част от натрупаните вторични данни. Третата група обхваща статистически и институционални източници от национални и международни институции, а четвъртата – каталожни и описни масиви, които подпомагат картографирането на организационната инфраструктура на българските общности зад граница. Така досието работи едновременно в няколко плана – като корпус от източници, като аналитична база и като междинен изследователски продукт. В този смисъл неговата роля е пряко свързана и с т. 5. Таблици, и с т. 6. Диаграми, където част от включените тук данни са представени в систематизиран и визуализиран вид (OECD, 2025; Eurostat, 2025).

По своя характер настоящото досие не представлява краен интерпретативен анализ на българската диаспора, а структурирана изследователска база, предназначена да осигури проследимост на използваните източници и да формира надежден корпус от данни за последващи аналитични обобщения. Това е особено важно, защото самият предмет на изследването предполага работа с разнороден материал – от демографски показатели и административни оценки до историографски обзори, аналитични текстове и институционални документи. При изследване на българските общности зад граница след 1989 г. не е достатъчно да се разполага само с данни за численост; необходимо е да се проследят и формите на организационен живот, каналите на комуникация с България, държавните политики, както и начините, по които глобализацията променя социалната, културната и идентичностната динамика на общностите. Именно поради това досието е замислено като базов инструмент, върху който ще се изградят и следващите обобщения в проекта (OECD, 2025; ИАБЧ, 2024; Министерски съвет, 2023).

2. Методологична бележка

Работата с вторични данни за българската диаспора налага ясно разграничаване между различни типове източници и различни статистически основания. Част от масивите работят с критерия „гражданство“, други с „държава на раждане“, трети с „обичайно местопребиваване“, а четвърти използват административни или експертни оценки. Това означава, че при анализа на българските общности зад граница не може да се очаква една-единствена, универсална и безспорна числена стойност. Различните статистически режими и различната институционална логика на източниците неизбежно водят до разлики в оценките, а в някои случаи и до съществено разминаване в числата. Поради това данните следва да се четат не механично, а сравнително, като се отчитат едновременно времевият обхват, методът на регистрация и институционалният произход на всяко число (Eurostat, 2025; OECD, 2025; НСИ, 2024).

Именно затова в настоящото досие е възприет комбиниран подход. От една страна, са включени източници с висока степен на институционална надеждност – национални статистически служби, международни организации и официални държавни документи. От друга страна, са използвани аналитични и историографски материали, които дават възможност тези данни да бъдат поставени в по-широк контекст. Това означава, че статистическите сведения в досието не се използват изолирано, а се съпоставят с организационната карта на диаспората, с формите на самоорганизация, с държавната политика спрямо българите в чужбина и с научните интерпретации на миграционните и идентичностните процеси. В този смисъл методологичният принцип на досието е не натрупване на несвързани факти, а критично съвместяване на източници с различен статут и различна познавателна функция (OECD, 2025; Министерски съвет, 2023).

Подборът на вторичните данни и източници е извършен по четири основни критерия: институционална надеждност на източника; пряка относимост към българските общности зад граница след 1989 г.; възможност за използване в сравнителен анализ; и пригодност за включване в аналитичната логика на проекта. Към тези критерии следва да се добави и още едно важно условие – възможността източникът да бъде верифициран и проследен. Именно затова тук са предпочетени официални публикации на НСИ, OECD, Eurostat, национални статистически служби и държавни институции, както и вече публикувани аналитични материали, чиято авторска и институционална рамка е ясна. Това прави възможно и

поставянето на конкретни вътрешнотекстови препратки, а не само общо позоваване на „статистически данни“ или „различни източници“ (НСИ, 2024; OECD, 2025; INE, 2025)

3. Основни групи вторични източници

3.1. Източници, разработени в рамките на проекта

В рамките на проекта вече е формиран собствен аналитичен и описен масив, който представлява първичното ядро на настоящото досие. Този вътрешнопроектен корпус включва историографски прегледи, каталожни таблици, аналитични текстове и публикации, чиято функция не се изчерпва с илюстриране на хода на проекта, а служи като реална вторична база за следващите етапи на работа. Особено важно е, че тези материали са създадени не като самостоятелни и случайни текстове, а като взаимно свързани звена от една по-широка изследователска логика. Именно поради това те следва да бъдат разглеждани като същински вторични източници в рамките на проекта, а не само като продукти от неговото публично представяне.

Сред тях централно място заема историографският преглед, посветен на организациите на българската общност по света. Неговото значение е двойно. От една страна, той систематизира научните изследвания върху организационните форми на българските общности в различни географски и исторически контексти. От друга, позволява да се проследи как самата наука е мислила българската диаспора в различни периоди – преди 1944 г., през периода 1944–1989 г. и след 1989 г. По този начин историографският преглед не само описва литературата, а изяснява логиката на натрупване на знание за организационния живот на българите извън страната. Това го прави особено ценен за изследването на институционалната устойчивост на диаспората и за разбирането на връзката между историческа традиция и съвременни форми на самоорганизация.

Втора важна група вътрешнопроектни източници са каталожните таблици, представящи организациите на българската диаспора. Техният принос е преди всичко систематизиращ. Те дават възможност да се картографира институционалното присъствие на българските общности зад граница чрез опис на културни, образователни, медийни, религиозни и граждански структури. В този смисъл каталожните таблици изпълняват не само помощна,

но и аналитична функция, защото показват плътността, разпределението и многообразието на организационния живот. Именно чрез тях българската диаспора започва да се вижда не просто като съвкупност от отделни индивиди или семейства, а като мрежа от структури, която поддържа колективни форми на принадлежност, памет и комуникация.

Към тази група следва да се отнесе и анализът „Диаспора – Глобализъм“, който разглежда влиянието на глобалните процеси върху съвременните модели на мобилност, идентичност и транснационално взаимодействие. Този текст е съществен за досието, защото предлага аналитична перспектива, чрез която вторичните статистически и институционални данни могат да бъдат прочетени не само количествено, а и като израз на по-широки трансформации в живота на общностите. В комбинация с историографския преглед и каталожните таблици анализът позволява да се свържат данните за численост, локализация и организация с процесите на глобализация, дигитализация и променящи се модели на социална и културна свързаност.

3.2. Научни публикации на екипа

Втората основна група вторични източници включва научните публикации на членовете на изследователския екип. Тяхната стойност е особено важна, защото те функционират едновременно като междинен резултат на проекта и като аналитичен ресурс за самото досие. Те показват как натрупаните данни и наблюдения вече са започнали да се превръщат в научно обосновани тези, проблемни полета и интерпретации. В този смисъл публикациите не просто „отразяват“ проекта, а доказват, че в рамките на неговото изпълнение вече е започнал реален процес на обработка и научна апробация на вторичните данни.

Публикациите на екипа са важни и защото документират основните тематични ядра на изследването: профил на българската диаспора, съвременни миграционни трансформации, организационни форми на общостен живот, културна идентичност, комуникационни връзки с България и мястото на глобализацията в тези процеси. По този начин те позволяват да се проследи как вторичните данни вече са интерпретирани в научна среда и как отделни аспекти от състоянието на диаспората са били поставени под аналитично наблюдение. Това е особено важно за следващите етапи на проекта, защото дава опора за по-нататъшно обобщаване и за изграждане на по-стабилна аргументация.

3.3. Национални статистически и институционални източници

На национално ниво основен източник за настоящото досие са данните и метаданните на Националния статистически институт. Те включват масивите за външна миграция по възраст, пол и гражданство, както и ежегодните публикации за населението и демографските процеси. НСИ осигурява официалната демографска и миграционна рамка, в която може да бъде разчетена динамиката на българската емиграция и нейното въздействие върху възрастовата структура, трудовия потенциал и демографското развитие на страната. Институтът поддържа времеви обхват за външната миграция за периода 2010–2024 г., което прави възможно проследяването на средносрочни тенденции, а не само регистрирането на моментни стойности (НСИ, 2024).

Особено важен е публикуваният обзор „Население и демографски процеси 2024“, който показва по-широкия демографски контекст на българската миграция. Данните за населението, възрастовата структура, раждаемостта, смъртността и механичното движение на населението не са пряко „данни за диаспората“, но са критично важни за нейното разбиране, защото показват от каква демографска база излиза българската емиграция и какви дългосрочни последици има тя за страната (НСИ, 2024).

Към националните източници следва да бъде отнесен и институционалният блок, свързан с държавната политика към българите в чужбина. Особено важен тук е текстът на Програмата за управление на Република България, в който е обособена секторна програма „Българите в чужбина“. Нейното значение за досието не е статистическо, а концептуално и управленско. Тя показва по какъв начин държавата мисли собствените си ангажименти към българските общности зад граница и кои направления се разпознават като институционално значими – връзка с историческите общности, образование, културни политики, комуникационни механизми и подкрепа за организационния живот на диаспората (Министерски съвет, 2023).

Към този национален институционален слой следва да се добавят и данните на държавната администрация, работеща с българските общности зад граница. Публикуваният материал на ИАБЧ е особено полезен, защото комбинира информация за географския обхват на общностите с данни за тяхната организационна инфраструктура. В него се посочва, че се

поддържа база данни за българските общности в 76 държави, а за 63 от тях са налични сведения за 735 организационни структури – културни сдружения, училища, църковни общини, клубове, библиотеки, медии и интернет платформи. По този начин източникът не просто изброява държави, а показва колко съществен е институционалният компонент на диаспорния живот. Именно тази информация е систематизирана по-нататък в т. 5. Таблици и т. 6. Диаграми (ИАБЧ, 2024).

3.4. Международни статистически и аналитични източници

На международно ниво основно значение имат източниците на OECD, Eurostat и национални статистически служби на държавите, в които има значими български общности. OECD предоставя важна аналитична перспектива за България като страна с чувствителен емиграционен профил. В прегледа за България от 2025 г. организацията отбелязва, че емиграцията е значителна по мащаб спрямо населението на страната и че през периода 2015–2022 г. около 70% от емигрантите са били в активна трудоспособна възраст 25–54 години. Това е изключително важно за настоящото изследване, защото показва, че съвременната диаспора не може да бъде мислена единствено като количествен въпрос, а като процес, който има пряко отражение върху възрастовата и трудовата структура на българското население (OECD, 2025).

Същевременно OECD отбелязва, че след 2020 г. нетната миграция в България става положителна, тъй като пандемията води до спад на емиграцията и ръст на завръщащата се миграция. Това наблюдение е важно, защото показва, че състоянието на диаспората не следва да се интерпретира като еднопосочен и необратим процес на изнасяне на население, а като динамична система, в която има и обратни движения, свързани с икономически, социални и политически фактори (OECD, 2025).

Eurostat от своя страна предоставя сравнителната рамка, в която могат да се мислят процесите на мобилност, гражданство и място на раждане в рамките на Европейския съюз. Особената стойност на този източник е, че той позволява България и българската миграция да бъдат разглеждани не изолирано, а в съпоставка с по-широките демографски и миграционни тенденции в ЕС. Данните на Eurostat показват общото значение на

миграционните процеси за европейската демографска картина и затова са полезни за поставяне на българската диаспора в по-широк наднационален контекст (Eurostat, 2025).

Паралелно с това национални статистически служби като испанския INE предоставят конкретни числени стойности за българските граждани в отделни държави. За 2025 г. испанските данни показват 101 578 български граждани в Испания, което потвърждава, че страната остава една от основните европейски дестинации на българската миграция. Именно такива национални статистически срезове са необходими, за да се съчетае общата европейска рамка с по-точни данни за отделни приемащи държави (INE, 2025).

4. Статистически профил на българската диаспора: основни данни и тенденции

Статистическите данни за българската диаспора варират в зависимост от използвания източник и от методологията на преброяване. Част от източниците работят с административно регистрирани български граждани, други включват лица с български произход, а трети обхващат хора, родени в България, но придобили друго гражданство. Именно поради това различните оценки не са идентични. Въпреки тази вариативност обаче всички основни източници сочат една устойчива тенденция: съществуването на трайни и числено значими български общности както в Европа, така и извън нея (OECD, 2025; Eurostat, 2025; НСИ, 2024).

Данните показват, че след 1989 г. българската диаспора придобива ясно изразен европейски профил. Този профил обаче не се изчерпва с трудова миграция в рамките на ЕС. Европейските дестинации са особено важни поради мащаба и динамиката на придвижванията, но извън тях продължават да съществуват значими исторически български общности, които имат различен произход, различен статус и различна степен на институционална устойчивост. Това означава, че съвременната българска диаспора не може да бъде сведена до еднороден социален масив. Тя съчетава исторически малцинства, нова трудова миграция, образователна миграция, семейна мобилност и транснационални форми на пребиваване, като всяка от тези групи има различни характеристики и различна връзка с България (OECD, 2025; ИАБЧ, 2024).

По данни на държавната администрация, ангажирана с българските общности зад граница, пространственият и организационният обхват на диаспората е особено широк. В публикувания материал на ИАБЧ се посочва, че се поддържа база данни за българските общности в 76 държави, а за 63 от тях има сведения за 735 организационни структури. Тази информация е важна, защото допълва чисто статистическата картина с институционален слой. Така диаспората се вижда не само като численост, а и като система от училища, културни сдружения, религиозни общини, клубове, медии и дигитални платформи. Именно в този смисъл организационната инфраструктура се оказва съществен компонент от разбирането за състоянието на българските общности зад граница. Подробното систематизиране на тези данни е изведено в т. 5. Таблицы, а графичното им представяне – в т. 6. Диаграми (ИАБЧ, 2024).

На базата на наличните статистически обзори българските емигрантски общности са разположени в над 70 държави по света. За рамките на Европейския съюз в подготовения обзор е посочено, че през 2022 г. официално са регистрирани над 861 000 български граждани, а по-късни данни сочат над 700 000 българи в различни европейски държави. Тези стойности не следва да се разбират като взаимно изключващи се, а като резултат от различен времеви обхват и различни статистически основания. Тъкмо затова настоящото досие не се стреми да наложи единна цифра, а да покаже диапазона и източниковата логика, в рамките на която българската диаспора може да бъде мислена количествено (OECD, 2025; Eurostat, 2025; НСИ, 2024).

В рамките на Европа Германия остава водеща дестинация за българска миграция. Данните, с които разполагаш в работния обзор, посочват 371 128 български граждани към 1 януари 2024 г. в Германия. Испания също се откроява като една от държавите с най-видима българска общност, като различните източници дават стойности над 100 000 души, а испанските официални данни за 2025 г. показват 101 578 български граждани. Наред с тях Гърция, Италия и Австрия се очертават като устойчиви европейски пространства с важно присъствие на български общности. Тези различни национални статистики и административни оценки са систематизирани по-нататък в т. 5. Таблицы и визуализирани в т. 6. Диаграми, за да се избегне претоварването на основния текст с числа (INE, 2025; ИАБЧ, 2024).

Извън ЕС се запазват няколко големи и специфични по характер български общности. Турция се представя като най-голямата общност извън Европейския съюз, САЩ като една от най-значимите съвременни задгранични общности, а Украйна и Молдова като пространства на исторически български малцинства. Тази картина е особено важна за аналитичната логика на проекта, защото показва, че изследването на българската диаспора след 1989 г. не може да бъде ограничено до икономическа миграция в западноевропейски контекст. Историческите общности, наследените малцинствени ядра и съвременните трудови и образователни миграционни потоци съществуват едновременно и трябва да бъдат разглеждани като различни, но взаимно свързани форми на диаспорен живот (ИАБЧ, 2024; OECD, 2025).

Статистическият профил на българската диаспора показва и нещо друго: самата численост не е достатъчна, за да се обясни реалното състояние на общностите. Не по-малко значими са данните за тяхната организационна структура, за наличието на устойчиви институции, за степента на културно и образователно самоорганизиране и за връзките с държавата на произход. Поради това настоящият раздел не се стреми да изчерпи темата единствено с числа, а подготвя основата за табличното и графичното представяне в следващите две точки, както и за аналитичните изводи в т. 7. Само съпоставянето между статистика, организационна карта и институционална рамка позволява да се изгради по-точна картина на българските общности зад граница след 1989 г. (OECD, 2025; Министерски съвет, 2023; ИАБЧ, 2024).

5. Таблици

Данните на държавните институции, ангажирани с българските общности зад граница, допълват представения в т. 4 статистически профил, като въвеждат и организационното измерение на диаспората. Обобщените стойности и съпоставимите данни са систематизирани в табличен вид по-долу, а визуализацията им е представена в т. 6. Диаграми.

Таблица 1. Основни групи източници, включени в досието

Настоящата таблица представя основните групи вторични източници, използвани в досието, тяхното съдържание и функция в рамките на изследването.

Група източници	Съдържание	Функция за проекта
Вътрешнопроектни аналитични и историографски източници	Историографски преглед, каталожни таблици, анализ „Дияспора – глобализъм“, публикации	Формират аналитичната рамка и историографската база на изследването
Национални статистически източници	НСИ – демографски и миграционни данни	Осигуряват официален демографски и миграционен контекст
Международни статистически и аналитични източници	ОЕСД, Eurostat, национални статистики на приемащи държави	Позволяват сравнителен анализ и международен контекст
Институционални и политически документи	Програми, секторни политики, държавни документи	Очертават рамката на взаимодействие с българските общности зад границ

Таблица 2. Показателни данни за българската диаспора по основни дестинации

Таблицата обобщава основни количествени показатели за българската диаспора по ключови дестинации, като отчита различния характер на използваните източници.

Държава / група държави	Данни	Източник
Европейски съюз (общо)	над 861 000 български граждани (2022)	Eurostat
Европа (общо)	над 700 000 българи	ОЕСД / Eurostat
Германия	371 128 души (1.01.2024)	национална статистика / ОЕСД
Испания	101 578 души (2025)	INE
Турция	най-голяма българска общност извън ЕС	ИАБЧ
САЩ	една от най-големите задгранични български общности	ИАБЧ
Украйна и Молдова	устойчиви исторически български малцинства	ИАБЧ

Таблица 3. Примерен опис на използваните вторични източници

Таблицата представя подбран набор от основните вторични източници, включени в досието, с оглед тяхната функция и значение за изследването.

№	Вид източник	Автор / институция	Заглавие	Година	Значение за проекта
1	Историографски обзор	Проект „Българските общности зад граница...“	Историографски преглед на организациите на българската общност по света	2026	Проследява развитието на научното знание за организационния живот на диаспората
2	Табличен опис	Проект „Българските общности зад граница...“	Каталожни таблици, представящи организациите	2026	Осигурява систематизирани данни за организационната структура на диаспората
3	Аналитичен текст	Проект „Българските общности зад граница...“	Анализ „Диаспора – глобализъм“	2026	Свързва миграцията, глобализацията и транснационалните процеси
4	Научни публикации	Екип на проекта	Публикации	2025–2026	Представят междинни научни резултати и аналитични изводи
5	Статистически данни	НСИ	Данни за външна миграция и демографски процеси	2010–2024	Осигуряват официален статистически контекст
6	Международен анализ	OECD	OECD Reviews of Labour Market and Social Policies: Bulgaria 2025	2025	Анализира мащаба и профила на емиграцията
7	Политически документ	Министерски съвет	Секторна програма „Българите в чужбина“	2023	Очертава държавната политика към диаспората
8	Национална статистика	INE (Испания)	Population by nationality	2025	Дава официални данни за българите в Испания

Таблица 4. Обхват на базата данни на ИАБЧ за българските общности зад граница

Таблицата представя обобщени данни за географския обхват и организационната структура на българските общности според информация на ИАБЧ.

Показател	Стойност	Бележка
Държави с данни за българските общности	76	Обобщени данни на ИАБЧ
Държави с данни за организационни структури	63	Отразяват институционализирани форми на общностен живот
Регистрирани организационни структури	735	Включват културни, образователни, религиозни и медийни организации

Таблица 5. Избрани данни за числеността на българските общности според ИАБЧ

Таблицата обобщава данни за числеността на българските общности в отделни държави, като отчита различния характер и период на използваните източници.

Държава	Численост	Тип данни	Период
САЩ	250 000	Обобщена оценка	съвременен период
Украйна	204 000	Официални статистически данни	2001
Молдова	79 520 българи; 151 596 гагаузи	Официални статистически данни	2004
Гърция	80 000 – 120 000	Приблизителна оценка	съвременен период
Испания	164 000	Обобщена оценка	съвременен период
Германия	60 000 (вкл. 10 500 студенти)	Обобщена оценка	съвременен период
Австрия	35 000	Обобщена оценка	съвременен период
Италия	50 000 – 70 000	Приблизителна оценка	съвременен период
Великобритания	80 000 – 100 000 (вкл. 3 000 студенти)	Приблизителна оценка	съвременен период
Канада	27 260	Официални статистически данни	2006

Държава	Численост	Тип данни	Период
Австралия	20 000	Обобщена оценка	съвременен период
Израел	55 000 български евреи	Обобщена оценка	съвременен период

6. Диаграми

Диаграмите представят визуализирано основните количествени и структурни характеристики на българската диаспора, обобщени в предходната точка (т. 5. Таблици). Те са изградени на база на използваните статистически и институционални източници и имат за цел да подпомогнат сравнителния анализ между отделните държави, както и да открият относителната тежест на различните диаспорни общности.

Диаграма 1. Българска диаспора в Европа (избрани държави)

Диаграма 2. Основни български общности извън ЕС

постсоциалистическата трудова миграция. Съвременната българска диаспора включва едновременно нова икономическа и образователна миграция, исторически малцинствени ядра, религиозни и културни общности, както и мрежи, които функционират транснационално и поддържат постоянна връзка с България. Именно затова статистическият профил, представен в т. 4, и систематизираните данни в т. 5. Таблици и т. 6. Диаграми, трябва да се четат не като крайна картина, а като емпирична основа за разграничаване между различните типове общности и различните режими на принадлежност (OECD, 2025; Eurostat, 2025).

Вторият основен извод е, че вторичните източници очертават силна организационна и институционална фрагментация на българската диаспора. Данните на ИАБЧ за 76 държави, 63 държави с организационни структури и 735 регистрирани форми на общностен живот показват, че българските общности не са просто географски разпръснати, а институционално разнородни. Сред тях съществуват културни сдружения, училища, църковни общини, клубове, библиотеки, медии и интернет платформи. Това означава, че жизнеспособността на диаспората не може да се измерва единствено чрез численост, а трябва да се оценява и чрез степента на самоорганизация, устойчивостта на институциите, наличието на образователни и културни ядра и способността за предаване на идентичност през поколенията (ИАБЧ, 2024).

Именно поради това историографският преглед и каталожните таблици, разработени в рамките на проекта, имат толкова важно място в настоящото досие. Те позволяват да се види не само къде има българи, а какви организационни форми са изградили, доколко тези форми са устойчиви и как се вписват в по-широката картина на взаимодействие между диаспората и държавата на произход. В този смисъл организационният живот на диаспората се явява не по-малко значим показател от чистата демография. Числеността показва мащаб, но организационната инфраструктура показва степен на колективен живот, институционална памет и ресурс за културно възпроизводство. Затова и в т. 5. Таблици и т. 6. Диаграми именно тези два аспекта – числен и организационен – следва да бъдат разглеждани успоредно.

Третият извод е, че глобализацията влияе върху диаспората по двоен и вътрешно противоречив начин. От една страна, тя улеснява мобилността, дигиталната комуникация, транснационалните връзки, достъпа до образователни и трудови пазари и поддържането на паралелна принадлежност между страната на пребиваване и България. От друга страна, глобализацията поражда и нови рискове: временност на пребиваването, разпиляване на общностите, отслабване на устойчивите организационни форми, нарастване на индивидуализирани модели на идентичност и по-слабо поколенческо предаване на език и културна памет. Именно поради това релацията „диаспора – глобализъм“ не е само тематичен фокус, а централна аналитична рамка на проекта, чрез която могат да се интерпретират и демографските, и институционалните, и културните данни (OECD, 2025).

Тази двойственост на глобализационните процеси се потвърждава и от данните за възрастовия профил на българската емиграция. OECD изрично отбелязва, че през периода 2015–2022 г. около 70% от емигрантите от България са били в активна трудоспособна възраст 25–54 години. Това означава, че миграцията не е периферен процес, а структурен фактор, който засяга най-активните социални и икономически групи на населението. В същото време положителната нетна миграция след 2020 г., отбелязана от OECD, показва, че диаспорният процес не е еднопосочен и окончателен, а включва и движения на връщане, временност и пренареждане на миграционните стратегии. Това допълнително усложнява анализа и налага диаспората да бъде разглеждана като динамична система, а не като фиксирана демографска маса (OECD, 2025).

Четвъртият извод е, че вторичните данни показват силна необходимост от съпоставяне между статистика, организационна карта и държавна политика. Нито чисто демографските данни, нито историографските и каталожните материали са достатъчни сами по себе си. Статистиката дава мащаб и посока на миграционните процеси, организационната карта дава представа за институционалната плътност на общностите, а документите на държавната политика показват в каква рамка България мисли своите ангажименти към сънародниците зад граница. Само чрез комбинирането на тези три равнища може да се изгради по-точна и аналитично устойчива картина на състоянието на българските общности след 1989 г. (Министерски съвет, 2023; НСИ, 2024; ИАБЧ, 2024).

Оттук следва и един по-общ извод за мястото на настоящото досие в проекта. То не е само технически сбор от данни и източници, а необходим междинен инструмент за преминаване от описателно натрупване на материал към аналитично обобщаване. Подредените тук вторични данни формират база, върху която може да се стъпи при изследването на културната идентичност, комуникационните канали с България, организационната устойчивост и възможните политики към различните типове български общности зад граница. В този смисъл досието е пряко свързано както със статистическата и визуалната систематизация в т. 5 и т. 6, така и с последващите етапи на проекта, в които ще се работи с по-задълбочен анализ и обобщения.

8. Заключение

Изготвеното досие с вторични данни и източници показва, че в рамките на Дейност 1.3 е налице реално систематизиране на значителен корпус от научни, статистически, институционални и аналитични материали. Вече създадените в сайта на проекта историографски и каталожни ресурси, съчетани с публикациите на екипа и с официалните данни на НСИ, OECD, Eurostat, ИАБЧ и национални статистически служби, формират достатъчно стабилна основа за следващите аналитични и емпирични дейности. Това е особено важно, защото изследването на българската диаспора след 1989 г. изисква не само описание на отделни общности, а многопластово съпоставяне между демографски тенденции, организационни форми, културни практики и държавни политики (НСИ, 2024; OECD, 2025; Eurostat, 2025; Министерски съвет, 2023).

Съдържанието на досието показва също, че работата по вторичните данни не следва да се разбира като предварителен или спомагателен етап с ограничено значение. Напротив, систематизирането на вече съществуващи източници се явява решаваща предпоставка за надеждното структуриране на следващите емпирични и аналитични задачи. Без такъв корпус от проверими и съпоставими материали не би било възможно нито формулирането на устойчиви аналитични категории, нито адекватното интерпретиране на данните от анкетни проучвания, теренни наблюдения и следващи проектни разработки. В този смисъл настоящото досие изпълнява функцията на концептуален и емпиричен мост между

първоначалното проучване на източниците и по-нататъшното изграждане на аналитични изводи.

Особено значим резултат от досието е, че то събира на едно място различни видове познавателен материал, които обичайно се използват отделно – научна литература, статистически сведения, административни оценки, институционални документи и структурирани вътрешнопроектни ресурси. Именно това съвместяване позволява да се премине отвъд фрагментарното знание за българската диаспора и да се изгради по-устойчива и обоснована представа за нейните съвременни измерения. От тази гледна точка досието не е само приложение към проекта, а самостоятелен междинен научен продукт, който има стойност и като изследователска база, и като доказателство за реално извършена работа по систематизиране на източници.

По този начин очакваният резултат по дейността – „подготвено досие с вторични данни и източници“ – може да бъде отчетен като реално постигнат. Това е така не само защото е налице събран и подреден източников материал, но и защото той е приведен в аналитично използваем вид и е свързан с последващите точки на документа – т. 5. Таблици, т. 6. Диаграми и т. 7. Аналитични изводи. Именно тази вътрешна свързаност между текстова, таблична и графична част прави досието пълноценно и функционално като част от проектната документация.

9. Основни използвани източници

Основният източников корпус на настоящото досие включва както вътрешнопроектни разработки, така и национални и международни официални източници. На първо място, тук се отнасят историографският преглед на организациите на българската общност по света, каталожните таблици, аналитичният текст „Диаспора – Глобализъм“ и публикациите на екипа, които формират вътрешния аналитичен слой на проекта. Тези материали имат особено значение, защото събират, систематизират и интерпретират част от знанието за българските общности зад граница в рамките на самото изследване.

Сред външните официални източници ключово място заемат данните на Националния статистически институт, които дават демографската и миграционна рамка на изследването.

Те са използвани за очертаване на по-широкия контекст на външната миграция, възрастовата структура и механичното движение на населението. Наред с тях OECD Reviews of Labour Market and Social Policies: Bulgaria 2025 е особено ценен аналитичен източник, защото поставя българската емиграция в по-широк социален и икономически контекст и съдържа изводи за възрастовата структура на миграцията, нетната миграция и необходимостта от национална стратегия за българите в чужбина (OECD, 2025; НСИ, 2024).

Eurostat е използван като сравнителен европейски източник, който позволява българската диаспора да бъде разположена в контекста на по-широките процеси на мобилност, гражданство и страна на раждане в рамките на ЕС. Допълнително значение имат и националните статистически служби на приемащите държави, като в случая на Испания данните на INE дават конкретна и проверима числена стойност за присъствието на български граждани в страната. Отделен източников блок формират документите на българската държавна политика, включително Програмата за управление на Република България, в която е отделено специално внимание на политиките към българите в чужбина, както и материалът на ИАБЧ за географския обхват и организационната структура на българските общности зад граница (Eurostat, 2025; INE, 2025; Министерски съвет, 2023; ИАБЧ, 2024).

В съвкупност тези източници осигуряват както количествена, така и аналитична и институционална основа за досието. Те правят възможно едновременното разглеждане на българската диаспора като демографски феномен, като организационна мрежа и като обект на държавна политика. Именно това многоизточниково основание придава на досието необходимата научна устойчивост и проверимост.

Нормативни и институционални източници

Министерски съвет на Република България. (2023). Програма за управление на Република България (2023–2025), секторна програма „Българите в чужбина“.
https://www.gov.bg/files/common/2023-07-26_Programa_za_upravlenie-odobrena-ot-SR-i-prieta-ot-MS-final_1.pdf

Изпълнителна агенция за българите в чужбина (ИАБЧ). (2024). Най-големите български общности са в САЩ, Украйна, Молдова, Гърция, Испания, Германия, Австрия и Италия.
<https://www.aba.government.bg/pages/ia-fokus-dabch-nay-golemite-blgarskiobshchnosti-sa-v-sashch-ukrayna-moldova-grtsiya-ispaniya-germaniya-avstriyaitaliya/67>

Национални статистически източници

Национален статистически институт (НСИ). (2024). Население и демографски процеси 2024.
<https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/publications/DMGR2024.pdf>

Национален статистически институт (НСИ). (2024). Външна миграция – методологични бележки и данни.
<https://www.nsi.bg/en/content/10566/external-migration>

Международни източници

OECD. (2025). *OECD Reviews of Labour Market and Social Policies: Bulgaria 2025.*
https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/03/oecd-reviews-of-labour-market-and-social-policies-bulgaria-2025_200f5634/81e7cac7-en.pdf

Eurostat. (2025). *EU population diversity by citizenship and country of birth.*
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_population_diversity_by_citizenship_and_country_of_birth

Национални статистики на приемащи държави

Instituto Nacional de Estadística (INE), Spain. (2025). *Population by nationality.*
<https://www.ine.es/en/index.htm>

Вътрешнопроектни източници

Проект „Българските общности зад граница след 1989 г.: Завръщане към корените“ (Договор № КП-06-Н90/3 от 10.12.2024 г.).
Историографски преглед на организациите на българската общност по света.
<https://diasporabg.unibit.bg/историографски-преглед-на-организациите/>

Проект „Българските общности зад граница след 1989 г.: Завръщане към корените“.
Каталожни таблици, представящи организациите на българската диаспора.
<https://diasporabg.unibit.bg/каталожни-таблици-представящи-орган/>

Проект „Българските общности зад граница след 1989 г.: Завръщане към корените“.
Анализ: „Диаспора – глобализъм и съвременни трансформации“.
(публикуван в раздел „Анализи“)
<https://bgdiaspora.unibit.bg/анализи/>

Проект „Българските общности зад граница след 1989 г.: Завръщане към корените“.
Публикации на изследователския екип (научни статии и доклади).
(раздел „Библиотека“ и „Публикации“)
<https://bgdiaspora.unibit.bg/>

Проект „Българските общности зад граница след 1989 г.: Завръщане към корените“.
Анкетно проучване на българската диаспора след 1989 г. (стартирало 2026 г.).
<https://bgdiaspora.unibit.bg/2026/04/18/>

Проект „Българските общности зад граница след 1989 г.: Завръщане към корените“.
Сборници и доклади от научни конференции, реализирани в рамките на проекта.
<https://bgdiaspora.unibit.bg/category/конференции/>